

PAN-KÜRDİST HAYALLER ve GERÇEKLER

Pan-ulusçu bir Kürt hareketinin gerçekleşebilirliği ve olası etkileri yeterince sorgulanmıyor.

Giriş

Türkiye'nin geleceğine ilişkin en büyük sorun kuşkusuz, birbirine eklemlenmiş ve birbirini besleyen terör ve Kürt sorunlarıdır. Bugünkü haliyle sorun, iç politikayı dış politikaya bağlayan, diğer iç ve dış politika konularını da olumsuz biçimde etkilemeye devam eden hem güvenlik hem de kimlikle ilişkili çok boyutlu bir konu olarak karşımızda durmaktadır. Aynı zamanda Kuzey Irak'taki gelişmelerle olan bağlantısı, Kürt sorununu PKK terörüyle, PKK terörünü de Kuzey Irak'taki "bağımsızlaşma" çabalarıyla "özdeş" gören bir kaniya yol açmaktadır. Bu kanının arkasında aslında sorunu daha da karmaşık hale getiren büyük bir "korku"

ya da "ideal" yatmaktadır: Pan-Kürdizm, yani uzun vadeli bir strateji çerçevesinde dört farklı ülkede (Türkiye, Irak, İran ve Suriye) yaşayan Kürtleri tek bir devlet çatısı altında birleştirme düşüncesi.

Gerçekten de, gerek Türkiye'de Kürt sorununa ilişkin "korku"ların arkasında, gerek kimi Kürt hareketlerin "ideal"inde pan-Kürdist düşünceler vardır. O nedenle genellikle siyasi sorumluluğu bulunmayan kimi çevreler olası sınır ötesi operasyonun ve hatta daha genel olarak Türkiye'nin Kuzey Irak politikasının stratejik hedefinin PKK değil, Kuzey Irak'taki Kürt yönetimi ve bizzat Barzani olması gerektiğini ısrarla vurgulamaktadırlar¹. Bu kişiler, gerekçe ola-

rak da, Barzani'nin PKK'yı da kollamak suretiyle temel amacının "bağımsız ve birleşik Kürdistan" (!) kurmak olduğunu belirtmektedirler. Bu bakış

Kuzey Irak'taki Kürt toplumunun sosyolojik durumu göz önüne alındığında, buradan değil yayılmacı ve saldırgan bir pan-Kürdist hareket, kendi kendine yeterli ve güçlü iç dayanışması olan ulusçu bir hareketin doğması bile kuşkuludur. İdeologların ya da önderlerin geliştirdikleri siyasal programlar çerçevesinde böyle bir hareketi tasavvur etmeleri tabii ki mümkündür.

açısı, kimi zaman polemik düzeyinde tartışılan çıkarlar yerine fonksiyonel düzeyde tanımlanmış çıkarları esas almaları gereken karar alıcıları da etkilemektedir.

Öte yandan, gerek Barzani'nin gerek Türkiye'deki kimi Kürtlerin bazı söylemleri, bu korkuyu gerçekleştirmesi mümkün bir idealmiş gibi göstererek kışkırtmaktadır. Kuşkusuz bu söylemler bir takım siyasal manevraların sonucu olabileceği gibi, bir inancın ürünü de olabilir. Çünkü idealler sadece somut gerçeklerden değil, hayal ürünü kurgulardan da beslenebilir. Ama ilginç olan, böyle bir pan-ulusçu hareketin gerçekleşebilirliğinin ve olası etkilerinin yeterince sorgulanmamasıdır. Hatta "söylem"deki her şey, her zaman "eylem"e dönüşebilen somut gerçekliklermiş gibi algılanmakta ve bunun üzerinden eyleme dönük politikalar üretilmeye çalışılmaktadır. Hâlbuki "pan" hareketlerin tarihine, Kürt toplumunun sosyolojik koşullarına ve uluslararası politikanın doğasına bakıldığında, öngörülebilir gelecekte bunun gerçekleşmesi mümkün olmayan bir ham hayal olduğu açıkça ortaya çıkacaktır. Ama ne yazık ki, pan-ulusçu hayaller peşinde koşanlar ve bu kurguları gerçekmiş gibi algılayarak politika üretenler/önerenler, farkında olmadan toplumlarını maceraya sürükleyebilecek bir kapıyı aralamaktadırlar.

Pan-Ulusçu Hareketler ve Tarihsel Başarısızlıkları

Pan-ulusçuluk terimi büyüklük ve alan olarak normal sayılabilecek tümleşik bir ulusçuluktan daha geniş bir ulusçuluk biçimini anlatmaktadır. Bu ulusçuluk türü, birkaç sınırdaş devleti (veya devletler içinde-

ki akraba etnik topluluğu-E.K), paylaşılan kültürel özellikler veya bir "kültürler ailesi" temelinde tek bir kültürel ve siyasi topluluk içinde birleştirmeye çalışan hareketlerdir. Yayılmacı ve sömürgeci dış politikaların bir aracı olarak 19'uncu yüzyılda ortaya çıkan pan-ulusçuluklar, farklı görünümlemlerle 20'nci yüzyıl boyunca da varlıklarını sürdürmüşlerdir. Bu çerçevede, ilk dönemlerde ortaya çıkan Pan-Germenizm, Pan-Slavizm örneklerinde olduğu gibi genellikle başka devletlere ait, etnik bakımdan benzerlik taşıyan toplulukların yaşadığı bölgeleri topraklarına katmayı amaçlayan irredentist hareketleri, daha sonraları Pan-Türkizm gibi etnokültür temelinde ve Pan-Afrikanizm gibi ortak sömürge geçmişine dayalı daha gevşek birlikler kurmayı hedefleyen hareketlerle, Pan-Arabizm gibi siyasi birleşme yönündeki ciddi girişimler izlemiştir².

Ama bugüne değin en gelişmiş toplumlarda görülen ve derin ideolojik temellere sahip bulunanlar da dâhil olmak üzere "siyaseten" başarıya ulaşabilmiş pan-ulusçuluk olmadığı gibi, gelecekte de başarı şansı görünmemektedir³. Bunun en önemli nedeni, pan-ulusçulukların doğası gereği etnokültürel ulusçuluğa dayanması⁴ ve bu yüzden farklılıkları dışlayıcı nitelikte olmalarıdır. Hâlbuki bu durum, tarihsel nüfus hareketleri ve günümüzdeki küreselleşmenin etkisiyle güçlü etnokültürel farklılıklar barındıran toplumsal gerçekliğe uymamaktadır. Öte yandan, bu hareketler, mevcut ulus-devletlerin ve ulusların yerini daha üst-devlet ve üst-uluslara bırakacağını ileri sürerler. Fakat mevcut ulus-devletlerin sadece kültürel yakınlık fikriyle egemenliğini daha üst kuruma bırakacağı düşüncesi fazlasıyla iyimser bir bakış olduğu gibi, bir ulus-devletin irredentist hareketlere girilerek bunu yapabileceği iddiası ise uluslararası ilişkilerin en temel dinamiği olan güç dengesi mekanizması göz önüne alındığında pek mümkün gözükmemektedir.

Dolayısıyla bu tip hareketlere gerçekçi siyasal projeler olarak bakmak yanlıştır. Ayrıca unutulmamalıdır ki, Hitlerin Pan-Germenizmi 20'nci yüzyılın en büyük felaketlerinden birine yol açmış, yüzyıl sonunda Miloseviç'in Pan-Sırbizmi benzer bir trajediyi beraberinde getirmiştir. O nedenle pan-ulusçulukların şampiyonluğunu yapan "vatansever maceraperestler" aynı zamanda toplumlarını büyük bir tehlikeye atmışlardır. Çünkü onların vatan anlayışı ve idealleri dış politikada söylemden eyleme geçince "güç ile

orantılı olmayan çıkarlar” peşinde koşulmasına yol açmıştır. Hâlbuki tarihin de gösterdiği gibi, idealler hemen hemen tüm aktörlerce benimsenmiş evrensel değerler yerine, tek bir ulusun çıkarları çerçevesinde üretildiği sürece dış politikada maceralara yol açmış ve hiçbir zaman başarıya ulaşamamıştır. Napolyon Fransası, Hitler Almanyası, Miloseviç Sırbistanı ve hatta Bush Amerikası bunun açık örnekleridir.

Bununla birlikte, pan-hareketlerin aynı kökenli topluluklar üzerinde kültürel rönesansın esin kaynağı olduğu, geniş bir kültürel alanda ortak duygu ve düşüncelerin ortaya çıkışını tahrik ettiği gözden kaçırılmamalıdır⁵. Bu durumda pan-ulusçuluklar halen “ulusal benlik”lerin güçlendirilmesinde bir işlev görebildiği gibi, çeşitli devlet ya da ulusların nüfuz alanları oluşturmak ya da uluslararası ilişkilerde birlikte hareket edebilmek için, temelde söylem düzeyinde dillendirilen, kısmen de kültürel alanla sınırlı eylem düzeyinde kullanılan bir dış politika aracı olarak görülebilir. Ama pan-ulusçuluk böyle bir biçim kazandığı takdirde zaten bunun büyük bir ideal veya korku olması da anlamsızlaşacaktır. Çünkü zaten Türkiye’nin diğer Türk devletleriyle ilişkilerinde olduğu gibi, devletler tekil ulusal çıkarlar örtüştüğü sürece ve o nispette bu türden eğilimler içine girmektedirler.

Aşiret Toplumunda Ulusçuluk

Ulusçuluk dediğimiz olgu, temelde Batı Avrupa’da aydınlanma ve modernleşmeyle birlikte tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş sürecinde ortaya çıkmış⁶, oradan Orta ve Doğu Avrupa’ya, daha sonra da sömürgecilik ve emperyalizm yoluyla dünyanın diğer bölgelerine yayılmış bir duygu, ideoloji ve harekettir. Ulusçuluk, doğduğu her yerde ulus olmak için ne eksikse onu tamamlamaya yönelik işlevler görmüştür. Bu açıdan kentleşme, ticaretin yaygınlaşması, orta sınıfın doğması, aydınlanma ve modernleşme gibi süreçlerden geçen Batı Avrupa’da var olan merkezi devlette egemenliğin kraldan ulusa geçmesini sağlayan ulusçuluk, Orta Avrupa’da parçalı durumdaki ulusları birleştirirken, Doğu Avrupa’da başka devletlerin egemenliği altındaki toplulukların ulusal bağımsızlığını sağlama işlevini üstlenmiştir. Az gelişmiş ve sömürge geçmişine sahip ülkelerdeyse ulusçuluk sadece ulusal bağımsızlık ve birlik işlevi görmemiş, aynı zamanda modernleştirerek kendini kanıtlama yani kimlik edindirme işlevi de üstlenmiştir⁷.

Barzani pan-Kürdist söylemi, Kuzey Irak’taki yapının olabildiğince “bağımsızlaşması” karşısında en büyük engel görülen Türkiye’ye karşı taktik bir araç olarak kullanıyor.

Bir sosyal hareketin ulusçuluk sayılabilmesi için en az üç koşulu yerine getirmesi gerekmektedir: Ulusal bilinç ve ulusçu ideolojinin gerekliliği, hareketin yöneleceği sadakat odağının ulus olması (aşiret, sınıf, ümmet vs. olmamalı) ve onu olabildiğince bağımsız ulusal devlet içinde örgütlemeyi hedeflemesi. Batı Avrupa örneğinde görülen sosyo-ekonomik yapıdaki değişiklikler ve onun ürünü olan güçlü orta sınıf, az gelişmiş ülke ve toplumlarda pek olmadığı için aydınların buralardaki hareketin başında olmasını da dördüncü bir koşul olarak eklemek gerekir⁸. Çünkü ulusçuluğu doğuran temel tarihsel sürece bakıldığında ulusçuluğun temel ideolog ve taşıyıcılarının orta sınıf olduğu ve bunların ulusçu hareketin gücü ve işlevi açısından özellikle önem arz ettikleri görülür. Az gelişmiş toplum ve ülkelerdeyse orta sınıf olmadığı veya çok zayıf kaldığı için aydınlar aynı işlevi gö-

rürler. Ancak aydınlar sayesinde mevcut düzen değiştirilerek daha ileri, modern yapıya geçilecektir. Örneğin bir aşiret reisi geleneksel düzeni değiştire-

PKK ya da taraftarlarının Barzani'yi savunan, öven söylemleri aslında gerçekten onu pan-Kürdist hareketin önderi görmelerinden kaynaklanmamaktadır. Aksine bu, PKK'nın Kuzey Irak'taki varlığını sürdürebilmesi ve gelecekte kendine bölgesel bir dayanak bulabilmesi için zorunlu olan siyasi bir söylemdir.

rek kendi egemenliğinin yerini ulusal egemenliğin almasını istemeyecektir. O nedenle aşiret reisi ya da krallar ulusçu hareketin gerçek önderi olamazlar. Hâlbuki aldıkları eğitimin etkisiyle aydınlanma ve modernleşmeyi bireysel benliklerinde gerçekleştirmiş olan aydınlar geleneksel yapıları değiştirme için harekete geçecekler, toplumsal tabanları yeterince güçlü ve bilinçli olmadığı için de temelde yukarıdan devrim yoluyla Batı tipi ulus-devlet oluşturma gayesi içinde olacaklardır.

Kuzey Irak'taki Kürt toplumunun sosyolojik durumu göz önüne alındığında, buradan değil yayılmacı ve saldırgan bir pan-Kürdist hareket, kendi kendine yeterli ve güçlü iç dayanışması olan ulusçu bir hareketin doğması bile kuşkuludur. İdeologların ya da önderlerin geliştirdikleri siyasi programlar çerçevesinde böyle bir hareketi tasavvur etmeleri tabii ki mümkündür. Ama "ideoloji"ler ancak toplumsal tabanla yeterince bütünleştiklerinde güçlü bir siyasi "hareket"e dönüşebilirler. Bu bütünleşme ise ancak birtakım sosyolojik dinamiklerin ve konjonktürün elverişli olmasıyla mümkün hale gelebilir.

Kuzey Irak'a baktığımızda, toplumsal yapıda modernleşme, aydınlanma gibi sonuçları doğuran sosyal dinamiklerin (kentleşme, ticaret ve pazar birliği, güçlü bir toplumsal etkileşim) çok zayıf olduğu, henüz aşireti aşacak ve ulusa dönüşmüş bir sadakat odağı ve aidiyet hissinin üretilmediği⁹, hatta bunu sağlayacak devrimci önderlerin, yani ulusçu aydınların olmadığı görülür. Dolayısıyla bağımsızlık yönündeki vurgunun ulusal egemenliğe dayalı olduğu çok kuşkuludur. Bu haliyle Kuzey Irak'taki hareketin ilk bakışta etnik temele dayanması yönüyle 19'uncu yüzyıl Doğu Avrupa ulusçuluklarıyla, kabile

temelli toplum yönüyle 1960'lardaki Afrika ulusçuluklarının karışımı olduğu söylenebilir. Ama aradaki farklar buradaki hareketin niteliği açısından çok önemlidir: Doğu Avrupa halkları zayıflayan imparatorlukların içinde güçlü bir ulusal bilinç sayesinde ulusçuluğu üretirken, Afrika halkları da gelişmiş Batılı ülkelerin sömürgesi olarak kurulan bir siyasi örgütlenme içinde yetişen aydınların ele geçirdikleri devlet erkiyle ulusçuluğu üretebilmişti. Kuzey Irak, hem az gelişmiş despotik bir devletin (Irak) parçası, hem de toplumsal yapısı aşiretlere dayalı bir bölgedir¹⁰. Dolayısıyla ne güçlü bir siyasi örgütlenmeye, ne de güçlü bir ulusal bilince sahiptir. Bu haliyle bir biçimde ulusçuluk üretmeyi başarmış toplumların ulusal bilince ulaşmadan çok önceki halini yansıtan kendine özgü bir durumdan söz edilebilir.

Tüm bu nedenlerle aralarında köken¹¹ ve dil birliği bile olduğu kuşkulu¹², yıllarca birbiriyle savaşmış¹³ aşiretlere dayalı bir tarım toplumunda, dış destekli aşiret önderlerinin öncülüğünde güçlü bir ulusçu hareketin doğması ve başarıya (bağımsızlık) ulaşması zor görünmektedir. Bununla birlikte, SSCB'nin dağılması sonrasında yaşanan yeni etnik ulusçuluk dalgasının uyarıcı etkileri ve cazibesi, ABD'nin desteği, bölgede toplumsal etkileşimi arttıracak altyapının kurulması (iletişim ve ulaşım ağlarıyla ticaretin gelişmesi), yaklaşık 15 yıldır Irak'taki merkezi otoriteden neredeyse bağımsız hareket edilebilmesi, etnik temelde bir ulusçuluk doğmasına imkan tanımaktadır. Bu durum, liderliğin sözü edilen biçimde aydınlardan oluşmasıyla gerçek bir ulusçu harekete dönüşebilir. Ayrıca özellikle tüm Kürtlerce algılanan güçlü bir tehdit ("motivasyon etkeni") ile başarıya ulaşılacağına ilişkin genel bir kanının ("beklenti etkeni") varlığı, hareketin gücünü ve aşiretler üstü niteliğini arttırabilir. Yıllar süren Saddam tehdidi bunu tam olarak sağlamaya yetmese de, şimdi merkezi otoritenin ve Iraklılık kimliğinin zayıfladığı bir ortamda, bölgeye yönelik "Türkiye'nin tehdit politikası" ile "ABD'nin teşvik politikaları" bunu tetiklemiş görünmektedir. Fakat inşa edilen bu ulusçuluğun başarısı ve gücü ancak yaşanmakta olan konjonktürel destek ve tehditlerin sona ermesiyle tam anlaşılabilir.

Kısacası, 20'nci yüzyılın sonuna değin bu topraklarda ulusalcı bir ideolojinin dayanabileceği türden ulusal bilinç yaratan toplumsal dinamikler oluşmadığı gibi, güçlü bir Kürt ulusçuluk ideolojisinin varlığın-

Kuzey Irak'ta altyapısı zayıf da olsa ulusal bir Kürt hareketi geliştirilmeye çalışılıyor.

dan da söz edilemez. Fakat 20'nci yüzyıl sonunda yerel, bölgesel ve uluslararası ortamın değişmesine paralel olarak, Kuzey Irak'ta ancak zayıf bir ulusal bilincin, zayıf bir ulusalcı ideoloji (en azından görünürde) tarafından yönlendirilmesi sonucu bir Kürt ulusal hareketi geliştirilmeye çalışıldığını tespit edebiliriz.

Dolayısıyla kendisi varlık veya nitelik sorunu yaşayan Kuzey Irak'taki Kürt yönetimi pan-Kürdizm yapabilirler mi ve bu ne kadar gerçekçi olabilir? Barzani'nin Kuzey Irak'taki zayıf egemenliği bile ancak dış destekle mümkünken, bağımsız bir devlet olması halinde yaşaması ancak komşularıyla iyi ilişkiler kurmasına bağlı bir Kürt yönetiminin, bölgenin en güçlü ülkeleri olan Türkiye'den, İran'dan ve Suriye'den toprak koparmaya yönelik irredentist ya da istikrarsızlaştırıcı politikalar izlemesi mümkün gözükmemektedir. Daha da önemlisi, Kürt halkları-

nın yüzyıllardır birbirlerinden kopuk bir toplumsallık içinde, farklı denebilecek diller konuşmaktayken, yaklaşık yüzyıldır da farklı siyasal otoritelerin egemenliği altında, farklı siyasal kültürlerin ve yönetim biçimlerinin farklı muamelelerine maruz kalmışken, dolayısıyla farklı düzeylerde motivasyon ve beklentilerle hayatlarını sürdürürlerken, pan-Kürdist söylemlerin hayallerine kapılmaları şaşırtıcı olacaktır.

Ama yine de 20'nci yüzyılın başından beri kimi Kürt aydınların Kürt hareketini ulusçu temele dayandırma ve birleştirme çabaları genel olarak Kürtlerin hayallerinde "bağımsız birleşik Kürdistan" kurma düşüncesine yol açmıştır. Öte yandan, bu hareketin yukarıda belirtilen koşullar altında başarılı olması durumunda (yani bağımsız devlet olması)¹⁴, bölgede yeni bir "başarısız devlet"¹⁵'in ortaya çıkacağı açıktır. Bu durumda küçük de olsa iç dayanışmayı arttırma ve ulusal benliği güçlendirme adına dış po-

litikada maceralara girişme, bu bağlamda başarılı olamayacağı bilinse bile pan-Kürdist bir dayanışma çabası söz konusu olabilir.

ABD'ye duyulan sonsuz güvenle girilen eylemler ve benimsenen söylemler, Kürtlerin yakın tarihlerinde açıkça görüldüğü gibi, her şeyden önce Iraklı Kürtlere zarar verecektir. Öte yandan, Türkiye'nin duygusal ve gerçeklerden kopuk kışkırtıcı üsluplardan etkilenmesi de yanlış olacaktır. Bu durum Türkiye'deki Kürt sorununu daha karmaşık hale getirebilir.

Her halükarda, aşiret temelli ulusçu karakteri zayıf bir hareketin pan-ulusçuluğa yönelmesi akılcı değildir. O nedenle, siyasal fantezi ya da kurgudan öte geçemeyecek bir pan-Kürdist söylem ve hayal varsa bile, bunun gerçekçi siyasal bir projeye, hatta meydana okuyucu bir harekete dönüşmesi pek mümkün değildir.

Pan-Kürdist Söylemin İşlevselliği

O halde neden bu türden idealler dile getirilmektedir? Örneğin neden Türkiye'deki kimi Kürtler Kuzey Iraklı önderlerin Kürtlerin önderi olduğunu ısrarla vurgulamakta¹⁶, Kerkük'e müdahalenin Diyarbakır'a müdahale olarak algılanacağı gibi garip söylemlere dayanmaktadırlar?¹⁷ Barzani neden bir biçimde PKK'yı kollamakta ve Türkiye'deki Kürt sorununa ilişkin haddini aşan görüşler dile getirmektedir?¹⁸ Öte yandan, Türkiye'nin neden bu varsayımdan sonuç çıkartarak politika geliştirmesi önerilmektedir? Akla bu türden onlarca soru gelebilir.

Şu açıkça görülmelidir ki, gerek Kuzey Iraklı Kürt önderler, gerek PKK ve taraftarları, gerek Türkiye'deki kimi çevreler açısından bu söylemin dile getirilişi son derece işlevseldir. PKK ya da taraftarlarının Barzani'yi savunan, öven söylemleri -başka nedenlerin yanı sıra- aslında gerçekten onu pan-Kürdist hareketin önderi görmelerinden kaynaklanmamaktadır. Aksine bu, PKK'nın Kuzey Irak'taki varlığını sürdürebilmesi ve gelecekte kendine bölgesel bir dayanak bulabilmesi için zorunlu olan siyasal bir söylemdir. Ayrıca, bu söylemle Türkiye ile K. Iraklı önderlerin arasındaki gerilimin bir biçimde sürmesi sağlanmakta (dolayısıyla Türkiye ile ABD arasında da), böylece PKK'nın bölgedeki var-

lığı ve etkisi devam etmektedir. Barzani açısından bakıldığında, pan-Kürdist söylem Kuzey Irak'taki yapının olabildiğince "bağımsızlaşması" karşısında en büyük engel görülen Türkiye'ye karşı taktik bir siyasal araç ve argüman olarak kullanılmaktadır. Bu sayede Barzani, Türkiye'ye karşı gerekirse "Kürt kardeşliği" temelinde PKK ile işbirliği yapabileceği mesajını vermektedir. Ayrıca hem Barzani hem PKK, bu söylemin zayıf olan Kürtlük bilincinin güçlendirilmesini sağlayacak bir etken olduğunu düşünmektedirler.

Türkiye açısından bu "korku"nun dile getirilişiye büyük oranda kendi Kürt sorunuyla ilintilidir. Çünkü bu sorunun çözümünde istenilen noktaya gelinemediği gibi, çözüme ilişkin yapılması gerekenler listesi üzerinde de oydaşmaya varılabilmiş değildir. Hal böyleyken, Kuzey Irak'ta olası bir bağımsızlığın en azından Türkiye'deki Kürt kimliğini ve bu kimliğe ilişkin hak taleplerini güçlendireceği, bu çerçevede bir çözüm üretilmediği takdirde de ayrılıkçı eğilimleri kışkırtacağı düşünülmektedir. Buna paralel olarak, zaman zaman Kürt sorununun PKK ile ve onun da K. Irak'la eşdeğer gösterilmesi, sanki gerçekçi bir pan-Kürdist tehdit varmış gibi hareket edilmesi gerektiği varsayımına yol açmakta, bu da Türkiye'nin kendi Kürt sorunu üzerindeki olası etkilerini önlemek için K. Irak'taki gelişmelere yönelik tedbirler aldığı izlenimini doğurmaktadır. Bir başka ifadeyle, dışarıdan bakıldığında Türkiye'deki bu söylem K. Irak'taki gelişmeleri denetim altında tutmak için gerektiğinde Türkiye'nin buradaki sürece müdahil olabileceği (ya da müdahale edebileceği) bir zemin hazırlamaya çalıştığı algısına yol açmaktadır.

Sonuç

Sonuç olarak, dış politika üretirken ve eylemde bulunurken herkesin gerçekçi olmaya ihtiyacı vardır. Şu anda Iraktakiler başta olmak üzere Kürtler fazlasıyla idealize olmuş durumdadırlar. Kapalı toplum yapıları, devlet geleneğinden yoksunlukları, korkuları ve hırsları uluslararası politikanın doğasına uygun düşmeyen bir takım söylemleri dillendirmelerine neden olmakta, Türkiyesiz bir süreç beklentisiyle yanlış ve kışkırtıcı bir üslup benimseyebilmektedirler. Halbuki ABD'ye duyulan sonsuz güven altında girilen eylemler ve benimsenen söylemler, Kürtlerin yakın tarihlerinde açıkça görüldüğü gibi,

her şeyden önce Iraklı Kürtlere zarar verecektir. Öte yandan, Türkiye'nin bölgeden kaynaklanan duygusal ve gerçeklerden kopuk kışkırtıcı üsluplardan etkileneceği de yanlış olacaktır. Bu durum Türkiye'deki Kürt sorununu daha karmaşık hale getirmenin yanı sıra, Türkiye'yi istem dışı maceracı eylemlerde bulunmaya da sürükleyebilir.

Fakat görünen o ki, gerçekçi olmadığı gibi başarıya ulaşma şansı da bulunmayan pan-Kürdist söylemler taktik açıdan işlevsel politik bir araç olarak kulla-

nılmakta ve bölgesel dengelerde istikrar sağlanınca-ya kadar da kullanılmaya devam edecektir. Bununla beraber bilinmelidir ki, bu aracın kullanılması bütün aktörlerin var olan korkusunu kışkırtacak, korku kuşukuyu, kuşku güvensizliği arttıracaktır. Böylece ortaya çıkan ontolojik güvenlik sorunuyla birbirini, varlık ve bekasına yönelmiş en büyük tehdit olarak gören aktörler, olası çözümlere de baştan set çekmiş olacaktırlar. Sonuçta ortaya çıkan çözümsüzlüğünse kimin işine yarayabileceğini tahmin etmek zor olmasa gerek.■

Dipnotlar

- 1 Bu eksendeki düşüncelere birçok örnek verilebilir. Örneğin, Profesör Ümit Özdağ, PKK yerine KDP-KYB'nin stratejik tehdit olarak görülmeden sağlıklı bir K. Irak politikasının geliştirilemeyeceğini belirtmektedir (Ümit Özdağ, *Kürtçülük Sorununun Analizi ve Çözüm Önerileri*, Ankara, Bilgi Yay., 2006, s. 104). Gazeteci Ertuğrul Özkök, "Kürt megaloo ideası"ndan (doğrusu *megaloo idea-E.K*) bahsetmekte, hedefin Barzani olması gerektiğini söylemektedir (Ertuğrul Özkök, "3-5 F 16; 30-40 Sorti", *Hürriyet*, 22.10.2007). Muhalefet lideri Deniz Baykal da Cumhurbaşkanı A. Gül'e yapılması gereken olarak bu yazıyı göstermektedir ("İşte Yapılması Gereken Bu", <http://www.hurriyet.com.tr>, 22.10.2007).
- 2 Smith, *Milli...*, s. 262.
- 3 AB'nin geleneksel ve etnik temele dayalı bir "pan-ulusçuluk" olmamakla birlikte bir tür "pan-hareket" olduğu açıktır. Smith, böyle bir hareketin başarısının tarihsel Avrupa kültürel mirasını temelinde "Avrupa kimliği" oluşturma yeteneğine sahip bir Pan-Avrupa ulusçu hareketle mümkün olabileceğini ve bunun mevcut güçlü ulusal kimliklerle rekabet etmek zorunda kalacağını belirtir. Ama "Avrupa kültürler ailesi cılız ve soluk bir görünüm" arz etmekte, bu nedenle başarı şansı pek bulunmamaktadır. Bkz. Anthony D. Smith, *Küreselleşme Çağında Milliyetçilik*, Çev. Derya Kömürcü, İstanbul, Everest Yay., 2002, s. 130-162.
- 4 Smith, *Milli...*, s. 134.
- 5 Smith, *Milli...*, s. 262-263.
- 6 Ernest Gellner, *Uluslar ve Ulusçuluk*, Çev. B. Ersanlı Behar, G.Göksu Özdoğan, İstanbul, İnsan Yay., 1992, s. 79-84
- 7 Ayrıntı için bkz. Baskın Oran, *Azgelmiş Ülke Milliyetçiliği: Kara Afrika Modeli*, Ankara, AÜSBF Yay., 1977, s. 34-44.
- 8 Oran, s. 21-22. Smith azınlıkların kültürel ulusçuluklarına dikkat çekerek bağımsızlık koşulunun ne zorunlu ne de evrensel olduğunu belirtir. Ama o da her halükarda ulusçuluğun ulusun *özerklik, birlik ve kimlik* kazanmasına yönelik bir hareket olduğunu teslim eder. Smith, *Milli...*, s. 122. Özerklik ve birliğin, bir biçimde belli toprak parçası üzerinde ulusun kendi kaderini belirleyeceği bir egemenliği gerektirdiği açıktır.
- 9 McDowall, toplum üyelerinin tamamı için geçerli görev ve sorumlulukları belirlenmiş ortak kurumlar, ortak kültür ve dil ile ortak bir vatani paylaşma bilinci gibi kriterler açısından bir Kürt "ulus"undan söz etmenin zor olduğunu belirtir. David McDowall, *A Modern History of The Kurds*, London, NY, I.B.Tauris, 1997, s. 2-3.
- 10 Kürtlerin sosyo-politik yapısına ilişkin ayrıntı için bkz. Martin Van Bruinessen, *Ağa, Şeyh, Devlet*, Çev. Banu Yalkut, İstanbul, İletişim Yay., 2003, (özellikle s. 81-196); McDowall, s. 13-17.
- 11 Bruinessen, Kürtlerin kökenlerinin heterojen olduğundan şüphe edilemeyeceğini belirtir. Ona göre, bölgede farklı etnik gruplardan ve kastlardan gelen insanlar arasında sürekli bir devingenlik vardır (Van Bruinessen, s. 196).
- Köken meselesi özellikle Smith'in ulusların oluşumunda belirleyici rol oynadığını belirttiği "etnik çekirdekler" açısından önemlidir. Bkz. Anthony D. Smith, *The Ethnic Origins of Nations*, Oxford, Basic Blackwell Inc., 1986, s. 130-144).
- 12 *Lingua Franca*, ulusal bilincin, yani "biz" duygusunun gelişmesi için son derece önemlidir. Halbuki burada birbirini anlamakta güçlük çeken Kürtçe'nin iki diyalekti kullanılmaktadır. Barzani taraftarı olan Behdinan'daki (Erbil, Duhok) aşiretler temelde Kırmançi ve Talabani taraftarı olan Soran'daki (Süleymaniye civarı) aşiretler Sorani konuşmaktadır. Bkz. Van Bruinessen, s. 41-43; McDowall, s. 9-10.
- 13 Kürt grupları arasındaki mücadele için bkz. Faysal Dağlı, *Birakuji (Kürtlerin İç Savaşı)*, İstanbul, Belge Yay., 1994; Erol Kurubaş, "Irak Kürt Hareketi: İç Çekişme-Dış Destek-Ayaklanma", *Irak Krizi (2002-2003)*, Der. Ü. Özdağ, S. Laçiner, S. Erkmen, Ankara, ASAM Yay., 2003, s. 28-30 ve 39-40.
- 14 Bu konuda bkz. Erol Kurubaş, "Irak'ta Kürt Ayrılıkçılığı ve Başarı Şansı", *Avrasya Dosyası*, C.8, S.4 (Kış 2002), s. 147-157.
- 15 Bir devlet kendi sınırları içinde meşru güç kullanma tekeli korumada ciddi engellerle karşılaşılırsa bu onu başarısız devlet yapar. Egemenlik, etkin yönetim, diğer devletlerle ilişkiler, kamu hizmetleri, ekonomik durum, insan hakları, suç oranları, ciddi nüfus sorunları ve mültecilik gibi sosyal, ekonomik ve siyasal göstergeler çerçevesinde hazırlanan Başarısız Devletler İndeksinde göre 2007'de Irak en başarısız 2. devlettir. Bkz. "The Failed States Index 2007", *Foreign Policy*, July/August 2007, s. 1-9.
- 16 Leyla Zana bir mitingde Talabani, Barzani ve Öcalan'ın Kürtlerin üç önderi olduğunu söylemiştir: "Bunlardan biri 'mam' Celal'dir... O tüm Kürtlerin kabulüdür... Ben üç önderimize de saygımı, minnetimi dile getirmek istiyorum. Üçü de aklımızdadır, kulağımızdadır, beynimizdedir" ("Zana Üç Önderini Sıraladı", *Radikal*, 22.3.2007).
- 17 DTP Diyarbakır İl Başkanı Hilmi Aydoğdu şunları söylemiştir: "Kerkük'te yapılan saldırılar Diyarbakır'a yapılmış olur... Irak'taki Kürt hareketinin bastırılmaya çalışılması, Türkiye'deki Kürtlerin kan damarlarının kesilmesiyle aynı anlama gelir (Bkz. 24 Şubat 2007 tarihli gazeteler).
- 18 Barzani bir açıklamasında, "İran ve Türkiye, Kürtlerin bağımsız bir devlete sahip olma hakkı olduğu fikrine alışmalı" ifadesini kullanmış, Türkiye'deki Kürt sorununun PKK'dan ibaret olmadığını, sorunun siyasi ve barışçıl yöntemlerle çözülebileceğini belirtmiştir ("Barzani: Ne PKK'ya dokunurum, ne sınır ötesi operasyonu kabul ederim", <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=214159>, 27.2.2007). Bir başka konuşmasında "Türkiye'deki Kürtlerin de kendi kaderlerini belirleyeceklerini, Türkiye'nin askeri yöntemlerle sorunu çözemeyeceğini ve siyasal çözüm bulması gerektiğini" tekrarlamıştır ("Barzani: Türkiye'deki Kürt Sorununun Askeri Çözümü Yok", <http://www.milliyet.com.tr/2007/03/01/son/sonund16.asp>).